

Litteratur

- Elster, J. 1989. *The Cement of Society. A Study of Social Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hermann, J. 1992. *Mennesket i sproget*. København: Gyldendal.
- Hume, D. 1968 (originaludg. 1739/40). *A Treatise of Human Nature*. L. A. Selby-Bigge (red.). Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, D.K. 1969. *Convention. A Philosophical Study*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Lindgren, K. 1991. Evolutionary Phenomena in Simple Dynamics. C.G. Langton, C. Taylor, J.D. Farmer, & S. Rasmussen (red.) *Artificial Life II, Studies in the Sciences of Complexity*, vol. X. Addison-Wesley:295-312.
- Moore, G.E. 1976 (originaludg. 1903). *Principia Ethica*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schelling, T.C. 1960. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Schelling, T.C. 1969. Some Thoughts on the Relevance of Game Theory to the Analysis of Ethical Systems. I.R. Buchler & H.G. Nutini (red.) *Game Theory in the Behavioral Sciences*. University of Pittsburgh Press:45-60.
- Ullmann-Margalit, E. 1977. *The Emergence of Norms*. Oxford: Oxford University Press.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 1997

MØDRES MÅL - EN ØKOLINGVISTISK DISKURSANALYSE

af Jørgen Døør, Martin Bruun Møller og Inge-Merete Wiig Tholstrup (Odense Universitet)

Forbemærkning: to whom it may concern

Nogle få lingvister synes at være foruroligede over, at vores kære fag, lingvistikken, er ved at udvikle sig til en "bindestregs"videnskab; vi tænker på fænomener som psyko-lingvistik, socio-lingvistik og øko-lingvistik.

Naturligvis er frykten delvis ubegrundet. Forklaringen er den, at megen akademisk lingvistik bevidst eller ubevidst efterligner Hjelmslev, der jo ville udvikle en sprogteori uafhængig af empiriske forhold og kendsgerninger. Derfor tvinges mere traditionelle lingvister, forstået som den gruppe sprogforskere der går ud fra, at lingvistikken principielt og primært beskæftiger sig med naturlige og levende sprog, til at karakterisere den del af virkeligheden og det aspekt af sprogbrugen de som lingvister koncentrerer sig om. Så snart som faren fra lingvister som Chomsky og Hjelmslev fordufter, forsvinder bindestregs-lingvistikken nok også. For så bliver det atter naturligt for lingvister og sprogteoretikere at beskæftige sig med levende sprog og ikke med konstruerede sætninger.

Introduktion: Meta-teoretiske eller videnskabsfilosofiske bestemmelser

Hvad er vores dialektiske sprogteori og dialektiske økolingvistik for en slags teorier? Et indirekte svar herpå er at karakterisere dem i et dialektisk modsætningsforhold til den cartesisk-galileiske tradition, hvor:

"[...] scientists pretend that they are rather like disembodied minds. Unlike other human activities, science is supposed to be uniquely objective. Scientific papers are conventionally written in an impersonal style, seemingly devoid of emotions. Conclusions are meant to follow from facts by a logical process of reasoning, such as that which might be followed by a computer, if machines with sufficient artificial intelligence could ever be constructed. Nobody is ever seen doing anything; methods are followed, phenomena are observed, and measurements are made, preferable with instruments. Everything is reported in the passive voice [...] All research scientists know that this process is artificial; they are not disembodied minds, uninfluenced by emotion. The reality is different."

Dette skriver den verdenskendte britiske biolog Rupert Sheldrake.

Vore teorier går lige netop ud fra en anden verdensforståelse:

- teoretikere er inkarnerede sociale agenter
- al sprogbrug er værdibaseret og orienteret
- enhver beskrivelse er samtidig en selvbeskrivelse

&

- enhver tekst og ytring har tre dimensioner, en ideologisk, en sociologisk og en biologisk
- al teoretisk viden er historisk, partiel og partisk
- dialektisk objektivitet er ikke dualistisk

Objektivitet og Økologistik - metodologiske bestemmelser

At en økologivistisk og dialektisk sprogteori arbejder ud fra en anden objektivitetskategori end dualistiske traditioner rejser naturligvis visse metodologiske problemer. Et af de centrale og generelle problemer for diskursanalyse - og andre lingvistiske discipliner der bygger på empiriske materialer - handler om *"the problematic relationship between data and analysis, via interpretation"*. Vi søger i dette essay at belyse, i hvilken henseende vi kan tale om objektive interpretationer.

Vi indskyder imidlertid først en kort besvarelse af spørgsmålet om, hvorfor vi kalder dette essay for økologivistisk diskursanalyse.

Vores sproganalyse er en *diskursanalyse* bl.a.

- fordi vi beskriver, forklarer og kritiserer, hvordan "language is used in everyday life, in conversational situations, by real people".
- fordi det er en understregelse af den væsentlige og vitale betydning forholdene mellem sprog, viden og handlinger i reale situationer har for enhver sprogteori.
- fordi vores forskningsobjekt er en undersøgelse af den måde, hvorpå karaktermasker/*social roles* præsenteres, opretholdes, genkendes og kritiseres i aktuelle dialoger.

Det er en *økologivistisk diskursanalyse* bl.a.

- fordi målet med analysen er, at deltagerne i forskningsprocessen får et sundere sprog, sundere tanker og en sundere livsform.
- fordi sproget betragtes i dets tre dimensioner, nemlig (i) den ideologiske og mentale, (ii) den sociale og institutionelle og (iii) den biologiske og kropsmæssige.

Den karakterfaste eller sociale rolle vi koncentrerer os om her, er dobbeltrollen som *fødende kvinde & moder*.

Objektivitetsproblematikken bliver særlig akut for en aktionsforskning derved, at forskeren er deltager i processen, dvs. både er en art tilskuer og aktør. Denne problematik falder ind under *"the observer's paradox - you cannot observe people when they are not being observed"*. Dvs. at ideologien om den neutrale observatør eller den ideologifrie fortolker allerede i selve udgangspunktet er forladt.

Vi ønsker imidlertid at sige noget generelt om den dualistiske forestilling om objektivitet og objektive interpretationer, dvs. om forestillingen om *"den subjektløse hermeneutik"*. Dualismens ideal om den subjektløse beskrivelse og fortolkning er en logisk konsekvens af det dualistiske verdensbillede, som dels regner med to substanser og dels anser en substans for noget, der kan forstås og eksisterer af og ved sig selv. Paradigmet for den dualistiske fortolkningsteori er et *disembodied mind* der i et neutralt sprog beskriver et absolut uafhængigt eksisterende materielt objekt - eller som den franske strukturalist Louis Althusser skriver: En videnskabelig diskurs er en diskurs uden subjekt.

Dialektikken, vores dialektiske filosofi og sprogteori, har et andet verdensbillede i hvilket der ikke forekommer substanser, men derimod individualiteter. Den logiske konsekvens heraf er, at objektivitet og objektive interpretationer altid er et spørgsmål om et *mere-eller-mindre* og et *både-og*.

Vores forskningsproces drives af det naturlige mål for enhver modersmålsforskning, nemlig at udvide og uddybe vores følsomhed eller sensibilitet over for forholdene mellem sprogbrug -karaktermasker og basale sociale institutioner.

Sprog- og sociohistorisk er der i det 20. århundrede sket en ændring af den sociale institution *fødende kvinde & moder*, og når en institution flytter sig, så må vi alle flytte os. Vi kan ikke nøjes med en modulation eller variation over samme tema. Her i slutningen af det 20. århundrede befinder fødende kvinder/mødre sig i spændingsfeltet mellem at føde hjemme som subjekt eller at acceptere at definere den fødende kvinde/moder som patient.

En økologisk diskursanalyse står derfor midt i en problematik, der handler om hvorledes disse forskellige og modsætningsfyldte sociale *topoi* og sociale karaktermasker fremtræder sprogligt og dialektisk determinerer sprogbrugernes muligheder for sunde identifikationer og

rationelle fortællinger af deres livshistorier. En rationel og sund objektiv interpretation viser sig ved de *constraints* og implikationer den har for deltagerne.

Vores interpretation af teksterne forudsætter en samfundsfilosofi og -teori. Traditionel diskursanalyse, der interesserer sig for forholdet mellem sociale roller/karaktermasker, sprog og praksis bygger som regel på følgende definitioner af social rolle: Enten defineres rolle som "the set of behavioural expectations for a person who perform a particular social function" eller "a category of people such as taxidrivens and the expectations about how people in that category should behave".

Vores dialektiske filosofi bygger på en anden opfattelse: "A critical charactermask" is:

- (i) a segment of people that are constituted of and participate in a basic social institution
- (ii) the propensities and expectations for a person who acts in or on behalf of such an institution
- (iii) the charactermask is dialectically determined by the social core contradictions
- (iv) in general we assume that in a particular situation, different charactermasks are taken by a person at one particular time.

Økologisk diskursanalyse: (den fødende kvindes & moders) fortolkning og fortælling
Litteratur er i vor fortolkning den særlige æstetiske praksis, der består i at fortælle en historie (eng. narrative¹ om hvordan virkeligheden er, ved at vise hvordan nogle personer (vi-os-dem) lever. Den genremæssige bestemmelse - et båndet interview - (elektroniske massemedier), hvor de deltagende subjekter forsøger at få hold på deres bevidste eller ubevidste fødselsoplevelser på sygehuset (patient-objekt modalitet) eller hjemme hos sig selv (subjekt-modalitet) og reflektere på den særlige konjunktur af *fremmedgørelse* og *objektivering* deres karaktermasker eller sociale roller er konstitueret af, betragter vi som en specifik litterær kommunikationsform. Dvs. de to bandede interviews er, hvad vi kalder for en *primitiv historie* eller fortælling i 'vernacular language'. En narrativ genre, hvor *jeg* fortæller en nær ven, hvordan *jeg* har det eller hvordan *mit* liv er ved selektion og kombination af *mine* personlige erfaringer.

At vi her har at gøre med fortællinger af vitale livshistorier (fødslen ude og/eller hjemme) fortalt af kvinder, der har født ude og/eller hjemme til en kvinde-moder-lingvist, der har født

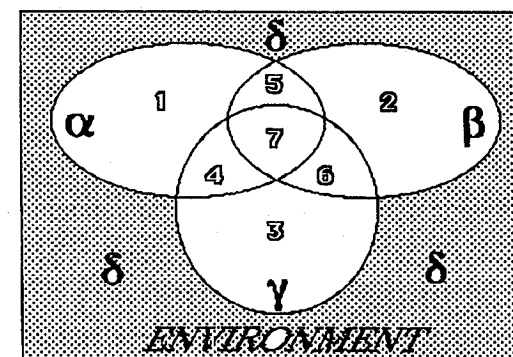
¹ En traditionel definition af fortælling ('narrative') lyder: "By narrative we mean all those literary works which are distinguished by two characteristics: the presence of a story and a story-teller" (Scholes & Kellogg 1966:4).

ude og hjemme, inviterer til en refleksion på spørgsmålet: Hvad er en naturlig eller forsvarlig fortolkning af dobbeltrollen som fødende, kvinde & moder, som den er tekstuel, dvs. sprogligt manifesteret i de to interviews?

Enhver (livs-)fortælling har mange forskellige tolkninger og det ligger i vores dialektiske horisont at tolkninger kan være mere eller mindre naturlige, mere eller mindre forsvarlige, mere eller mindre væsentlige. Skal vi derfor peje os ind på hvad der er en naturlig tolkning (dvs. en tolkning der har social rekursbasis i og med den kan accepteres af flere personer med samme karaktermaske i en gruppe i den samme fortolkningskontekst, fx tolkning af en litterær tekst på universitetet), så skal vi stille spørgsmålet om hvilke kontekster de analyserede tekster er indlejrede i. Tekster betyder aldrig i sig selv ved sig selv (dualistisk substanstænkning), men er dialektisk determineret af deres genetiske- og konstitutive betingelser, dvs. tekstens *produktions-*, *kommunikations* og *konsumptionskontekst*² (spørgsmål der vedrører tekstens forfatter, tiltænkte medsubjekter, offentliggørelse, formål og læsernes/fortolkernes sociale topos).

Vi kan illustrere forholdet mellem de forskellige involverede fortolkningskontekster, ved følgende model, celle-modellen for kontekster:

Fig. 1: The Cell Model of Contexts

Bang & Døer, AILA-1990 World Congress of Applied Linguistics
Thessaloniki-Halkidiki-Greece

² Bang & Døer 1990:14.

α -konteksten er forfatter-konteksten, her de kvinder der i litterær form reflekterer over deres fødselserfaringer, β -konteksten er fortolker-konteksten, hvor vi som læsere og fortolkere tilskriver de to bandede interviews mening (γ -konteksten) og endelig ω -konteksten, der er det miljø i hvilken den samlede fortolkningssituation skal ses, fx universitetet eller hjemme hos en af mødrene.

Den statiske model skal illustrere det dynamiske forhold mellem forfatter, læser og tekst, således at enhver tekst-interpretation og -hermeneutik for det første aldrig foregår *in vacuo*, men altid i et socialt topos der bl.a. er konstitueret af kernemodsætningen 'klasse' og derfor er partiel, for som Jean-Jacques Weber skriver:

"Dealing as s/he does with largely subjective beliefs, norms and values, s/he realizes that all readings are inevitably positioned and partial." (Weber 1992:1)

Modellen skal for det andet tillige illustrere det forhold, at tekstfortolkning altid drejer sig om *partielle* realisationer af en teksts semantisk potentiale: celle 6 illustrerer den velkendte situation, hvor fortolkeren identificerer et semantisk potentiale, som forfatteren til teksten ikke er bekendt med.

Den moderne kapitalisme er defineret ved en eklatant kontradiktion mellem, hvad subjektet internt føler behov for og kan acceptere (i vor semantiske matrix *individual meaning*), og på den anden side en påtvunget objektiv magtstrukturens fordringer (i vor semantiske matrix *social sense*). Det betyder, at den gravide kvindes fremtrædende karaktermaske er et *divided ego* (og netop ikke et *divided self* som Laing siger), et EGO der er spaltet mellem egne subjektive behov og ønsker (jeg vil gerne føde hjemme), men føler sig tvunget til at give efter (give op?) for den hierarkiske magtstruktur, der definerer hende som syg og som patient. Hos den første interview-person (IP₁) sprogliggøres denne fremmedgørelses- og objektiviserings-effekt ved de mange passiv-konstruktioner i den diskurs, som er alle deltagerne i fødselsprocessens diskurs ("så blev jeg lagt", "så fik jeg en læser på", osv.) således at kvinden fremtræder som et kadaver, som nogen gør noget ved.

Vi gjorde tidligere opmærksom på, at teksttolkning ikke betyder ved sig selv i sig selv, men er determineret af de genetiske og konstitutive betingelser, bl.a. fortolkerens (lingvistens) sociale topos. Da intervieweren selv er kvinde og moder og står over for nogle andre kvinder og mødre, der også reflekterer over fødselserfaringer, er der ikke tale om en fortælling med

intervieweren som en *neutral observatør* eller 'fluen på væggen', men tværtimod som en medfortæller til og delvis medunderskriver af de to fødselsfortællinger m.h.t. den særlige konjunktur af fremmedgørelse og objektivisering som de to fortællinger eksponerer og sprogliggør.

Mødres Matrix: Økologivistisk diskursanalyse på 2 tekster

Vores økologivistiske diskursanalyse har som genstand to interview-sekvenser med kvinder IP₁ og IP₂, der dels har født hjemme og dels har født på hospitalet.

Interview-metoden er udviklet af Jørgen Døør. Den består af to dele.

- (i) Først gennemføres et dybdeinterview med de to personer.
- (ii) Dette analyseres så for semantico-syntaktiske træk, der *prima facie* forekommer interessante for en redegørelse for forholdet mellem sprogbrug og livserfaringer i forbindelse med forskellige føde-erfaringer. (Det er de foreløbige resultater af denne analyse, som vi har skitseret i det mundtlige foredrag).
- (iii) Dernæst gennemføres en ny interview-sekvens, hvor interviewpersonerne, IP₁ og IP₂, konfronteres med den første interview-sekvens, og der gennemføres en dialog, hvor interviewpersonerne bedes om at kommentere og uddybe det første interview.
- (iv) Det andet interview analyseres derpå.
- (v) De to diskursanalyser kompareres.
- (vi) Dernæst gennemføres en ny analyse af de to interview-sekvenser. (Resultaterne af hele forskningsprocessen tænkes præsenteret på 7. MUDS 1998).

Den økologivistiske diskursanalyse koncentrerer sig om en lingvistisk analyse af den måde, hvorpå kvinderne sprogligt præsenterer, opretholder, genkender og kritiserer karaktermasker/socialle roller.

Vi interesserer os i denne forskningsfase for (a) *deixis*, - (b) *modalitet*, og (c) hvad der traditionelt kaldes "*passiv*".

Tabel 1: Interview-personernes realisering af deixis, modalitet og passiv

Tekst IP ₋₁	Tekst IP ₋₂
E ₁ : 'så blev jeg lagt'	E ₁ : 'vi sagde hun skulle bare lægge sig ind og sove'
E ₂ : 'der fik jeg en aflæser på'	E ₂ : 'hun var meget god til bare at lade os være'
E ₃ : 'der fik jeg en sprøjte'	E ₃ : 'jeg havde svært ved og vænne mig til at blive opvartet'
E ₄ : 'jeg kunne få lov til'	E ₄ : 'alle var der for min skyld'
E ₅ : 'de gik jo sådan og holdt øje med mig'	E ₅ : 'jeg lå bare som en sådan prinsesse'
E ₆ : 'man fik bare lov til'	E ₆ : 'det var virkelig svært i starten at vænne mig til at jeg bare var sådan en lille en, der bare skulle vartes op'
E ₇ : 'så kom jeg så op på stuen igen jo'	E ₇ : 'det var dejligt, da jeg så ligesom gav mig selv lov til det'
E ₈ : 'så skulle jeg på briksen igen og have det bælte på maven jo'	E ₈ : 'jeg gik sådan op og ned af vandet'
E ₉ : 'for at de kan holde øje med den [maven] hele tiden'	E ₉ : 'jeg kunne styre det meget godt'
E ₁₀ : 'jeg fik bare det bælte på'	E ₁₀ : 'når jeg gik i vandet'
E ₁₁ : 'det fik jeg næsten på hele tiden'	E ₁₁ : 'hvis jeg ligesom følte, nu skulle det rykke lidt, så gik jeg op'
E ₁₂ : 'jeg kunne få lov til at gå rundt'	E ₁₂ : 'når jeg så stod op'
E ₁₃ : 'og så var det så, at de gav mig bæltet på'	E ₁₃ : 'Så kunne jeg ligesom selv styre det'
E ₁₄ : 'der fik jeg lagt droppen'	
E ₁₅ : 'så jeg kunne få lidt mere gang i det'	

Som det fremgår af tabel 1 over IP₋₁ og IP₋₂'s syntaktisk-semantiske konfigurerings af deixis-former, modalitet og passiv (vi behandler blive-passiv og s-passiv under ét), er der signifikante forskelle, der gør en forskel.

Modaliteten i E₁ til E₁₅ hos IP₋₁ er ud fra vor topologiske tolkning en klar sproglig indikation af en patient-objektrolle (karaktermaske).

- I E₁₂ tolker IP₋₁ sit topos ud fra nogle utopier (brug af modalverbet "kunne"), der reelt er institutionelt organiseret på den måde at hendes aktuelle muligheder er definerede af andre. Dvs. visse muligheder (utopier) som hun reelt disponerer over, forandres til umuligheder (atopier), fordi hun lader sig subsumere institutionen og dens eksperter. (fremmedgørelsesproblematikken)

- I E₈ tolker IP₋₁ ligeledes sit topos ud fra nogle utopier (brug af modalverbet "skulle" modsat "kunne"), hvor den tvingende nødvendighed i modalverbet "skulle" indikerer at nød-

vendigheden, den handling der "skal udføres", dvs. at hun skal ligge ned på briksen, ikke ligger inden for hendes egen sociale kompetence, men tilskrives andre, institutionen og eksperterne.

Modaliteten i E₂ til E₁₃ hos IP₋₂ er i modsætning til IP₋₁ en klar sproglig indikation af en subjekt-agent rolle (karaktermaske)

- I E₇ tolker IP₋₂ sit topos som værende klart subjekt-defineret: IP₋₂ markerer klart, at hun giver sig selv den mulighed at have lov til at gøre noget, dvs. hun disponerer selv over de valg, der ligger inden for hendes mulighedsfelt (utopier) og lader sig således ikke subsumere af andre, institutionen og eksperterne.

Invitationer og konklusioner

Vores dialektiske sprogteori er en særlig form for økologivistik med et specielt syn på såvel syntaks, semantik som pragmatik.

Vi kan fx fremhæve, at det i vores dialektiske sprogteori er en selvfølge, at sproglige fænomener hverken er arbitrære eller konventionelle, men dialektisk konstitueret af vore erfaringsformer og kropslighed. (En særdeles interessant implikation af denne tese er at finde i Jørgen Chr. Bangs originale runeteori).

Vi kan derfor ubesværet bruge M.A.K. Hallidays karakteristik af grammatik som en

"theory of experiences, a theory that is born of action, and therefore serves as a guide to action, as a metalanguage by which we live" (Halliday in Pütz et al. 1992:91, vore fremhævelser).

Diskursanalyse, her forstået som sprogteoretiske undersøgelser af levende dialoger, er for os lingvistikens hovedfelt sammen med tekstanalyse, her forstået som sprogteoretiske analyser af ikke-konstrueret skriftlig sprogbrug.

For begge disse fundamentale teories vedkommende gælder det, at de betragter og behandler tekster og sprogbrug i deres situationelle sammenhæng. Kontekst- og situationsbetingsbetningen gælder såvel forskningsobjekt som forskningsmedium. Herved får det filosofiske begreb 'socialt topos' en afgørende betydning for enhver sprogteori, sproglige undersøgelser og sprogbrug i det hele taget.

Vi inviterer hermed vore kære kolleger til at overveje, om det er rigtigt, når vi arbejder ud fra den forudsætning, at sprog og sprogbrug eksisterer, skabes og forstås ud fra en proto-teori, der både omfatter mentale (ideologiske), sociale (sociologiske) og biologiske kategorier. Dette aksiom udtrykker vi sædvanligvis ved at sige, at de syntaktiske, semantiske og pragmatisk dimensioner ved sprog og sprogbrug ikke kan adskilles, men nok skelnes fra hinanden, således at fx hvad der traditionelt kaldes en 'grammatisk analyse' i virkeligheden er en analyse, hvor den syntaktiske dimension dominerer over den semantiske eller pragmatisk.

Litteratur

- Bang, J.Chr., J. Døør, R.J. Alexander, A. Fill, F.C. Verhagen (red.). 1996. *Language and Ecology, Ecolinguistics. Problems, Theories and Methods. Essays for the AILA'96 Symposium*. Odense: Odense University 1996.
- Bang, J.Chr. & J. Døør. 1990. *Sprogteori V - to essays om syntaktiske, semantiske og pragmatisk aspekter af skønlitterære tekster*. Odense: Odense Universitet.
- Brown, G. & G. Yule. 1983. *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Døør, J. & J.Chr. Bang. 1996. *The Dialectics of Ecological Experiences*. Bang et al. 1996:91-105.
- Døør, J. & M. Bruun Møller. 1995. *Les métaphores de l'amour dans La Nausée de Jean-Paul Sartre*. (Under udgivelse).
- Halliday, M.A.K. 1992. *New ways of meaning. The challenge to Applied Linguistics*. Pütz et al. 1992:59-95.
- Halliday, M.A.K. 1994. *An Introduction to Functional Grammar*. (2. udg.) London: Edward Arnold.
- Pütz, M. (red.). 1992. *Thirty years of linguistic evolution. Studies in Honour of René Dirven*. Philadelphia: Amsterdam.
- Scholes, R. & R. Kellogg. 1966. *The Nature of Narrative*. Oxford: Oxford University Press.
- Weber, J.-J. 1992. *Essays in Discourse Stylistics*. Amsterdam: Rodopi Press.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 1997

TEORIER OM SPROG, KOMMUNIKATION OG KØN

Af Kirsten Gomard (Cekvina, Aarhus Universitet)

Indledning

Kvinde- og kønsforskningen har igennem efterhånden mange år arbejdet på at teoretisere køn uden at dens teoretiseringer i nævneværdig grad har fundet vej til lingvistikken. Jeg vil i det følgende præsentere centrale teoretiseringer af køn og se på hvilke betydninger de har fået for arbejdet med sprog og kommunikation.

Der findes flere typer af teorier om køn. Den teori som de fleste pr. common sense hælder til, er at køn er en del af en personlig identitet, en essens, noget man er: Jeg *er* kvinde, han *er* mand. Teorier af denne type kaldes *essentialistiske teorier*. Der er ikke enighed om afgrænsningen af essentialistiske teorier. I snævrere forstand er de forankret i forestillinger om kønnets evige (gudskabte) natur, men i videre betydning kan en essentialistisk teori også bygge på forestillinger om kønnet som historisk foranderlig, sociokulturel konstruktion omsat til personlig "essens".

I denne sidste betydning bruger mange i daglig tale stadig det gamle sociologiske begreb *kønsroller* hvor sociologer i dag ville foretrække begrebet "*gender*" (Crawford 1995). Begrebet *gender* er opfundet af engelsksprogede forskere der har benyttet sig af det engelske sprogs mulighed for at skelne mellem *sex*, kroppens køn, og *gender*, det sociale og kulturelle køn. En lignende skelnen eksisterer på godt og ondt ikke i de nordiske sprog, og derfor bruges også på dansk ofte *gender* som låneord. På svensk har man valgt at give den grammatisk term *genus* en ekstra betydning. De teorier om køn der har fundet vej til sprogforskningen, må nærmest karakteriseres som socialkonstruktivistisk essentialisme.

Nyere, *postmoderne teorier* derimod ser maskulinitet og femininitet som relationelle størrelser, gensidigt afhængige konstruktioner der eksisterer i sprogets net af betydninger og afgrænsninger, men er uden base i en materiel, ikke-sproglig "virkelighed" (Heinämaa 1991). Kønnet flyder, og dermed kan man heller ikke sige noget forbindtligt om køn og sprog.

Endelig er der *forhandlingsteorier* der forankrer kønnet i handlinger. De taler om "*doing gender*", at *praktisere* eller *forhandle* køn. (Søndergaard 1994, West og Zimmermann 1987).